

ד"ר תמרה קולטון: רב חילוני

רבים הופרדו הנשים מהגברים, וגם התאר "רב" קבל משמעות חדשה – מפעילה של קהילה דתית, מורה ודיין, ראשה הקהילה, שנבחר ונשכר על ידה, אף שהנהגתה היתה נתונה גם בידי פרנסים (מפרנסיה) וגבאים (גובי מיסיה). כיון שביהדות לא היתה הרארכיה ממוסדת (כמו בכנסייה הנוצרית), ולא היו לה "רבנים ראשיים" ו"רבניות ראשיות", הוסמכו (ומוסמכים עד היום) רבנים חדשים על ידי רבנים ותיקים, בעלי סמכות בעיני קהל המשכילים והרבנים האחרים, כדרך בה מוענק התאר "דוקטור לפילוסופיה" בימינו, על ידי אנשים בעלי תאר וסמכות בעיני הקהילה האקדמית.

בימינו חזרו בתי כנסת רבים – בייחוד בצפון אמריקה – למלא תפקידים של מרכזי

קהילה המציעים שירותי חינוך ומיגוון שירותים אישיים ומשפחתיים, מארגנים חגיגות בחגי ישראל ובחגי מחזור החיים, מקיימים ועדות מתנדבים ויוזמים מפעלים ייחודיים. תפקידי ה"רב" הנבחר על ידי ועדות נבחרות של אגודות החברים בבתי הכנסת הוגדרו מחדש. ברוב המקרים הוטלו עליו תפקידי מורה וראש מערכת ההשכלה לילדים ומבוגרים, אחריות לשירותי קהילת בית הכנסת, עריכת קבלות השבת, חגי ישראל, טקסי קבלת תינוק לקהילה, בת ובר מצוה, טקסי נשואים ואבלות, יעוץ אישי, סעוד חולים, ניהום אבלים וכד'.

המשכיות קיומה של קהילה מותנה כיום, כבעבר, ב(1) מקום, (2) זמן קבוע להתכנסויות שבועיות ועונתיות, ו[3] איש מקצוע, משכיל ומוכשר לתפקידו במסלול לימודים ייחודי, היודע להנהיג ולהפעיל את כל השירותים שבית הכנסת אמור לתת לחבריו.

תמרה קולטון. רב חילוני בישראל? אולי במילניום הבא.

מבחינת תוכן פעילותו ומשמעותה. בעוד שבית המקדש היה בית אלוהים היה בית הכנסת בית הקהילה, בעוד שבית המקדש היה בית פולחן קרבנות – היה בית הכנסת בית התכנסות למטרות לימוד, חגיגה ותפילה של חברי קהילה קטנה, ומרכז שירותי קהילה מגוונים (בית התכנסות לקריאה בציבור בכתבי קודש ובכתבים היסטוריים, ספריה ציבורית ובית מדרש, בית דין, בית תפילה, אתר אסיפות וחגיגות

במקורו היה בית הכנסת בית התכנסות למטרות לימוד, חגיגה ותפילה של חברי הקהילה, ומרכז למתן שירותי קהילה מגוונים.

משפחתיות וקהליות, בנק הלוואות ללא רבית, לשכה להכנסת אורחים ולסעוד חולים, וכד'). בימי הביניים התמסדה התפילה, בבתי כנסת

ב-8 באוקטובר 1999 הוסמך בדטרויט הרב החילוני הרביעי של התנועה היהודית החילונית ההומניסטית בארצות הברית, בה פעילות כבר שלושים וחמש קהילות בשלושים ערים בצפון אמריקה.

הרב ד"ר תמרה קולטון, מצטרפת לשלושת הרבנים החילונים הותיקים יותר: הרב שרוין ויין מייסד התנועה העומד בראש בית הכנסת החילוני בדטרויט, הרב דן פרידמן – העומד בראש בית הכנסת החילוני בשיקגו, והרב פיטר שוייצר – רבה של הקהילה החילונית במנהטן.

תמרה קולטון היא הרב החילוני הראשון אשר סיימה חוק לימודיה בבית הספר למדריכים, מורי עם ורבנים חילוניים בדטרויט, וזכתה להסמכתה לאחר שקבלה את הדוקטורט מאוניברסיטה מוכרת בארצות הברית, עם סיום לימודיה בבית הספר לרבנים חילוניים, ולאחר שש שנות התמחות כעוזר לרב חילוני.

מהו "רב חילוני" מהו "רב"

בטקס ההסמכה, שנערך במסגרת הקולוקויום הדו שנתי השלישי של מכון התנועה החילונית ההומניסטית העולמית, בפני קהל של 800 איש, בבית הכנסת החילוני בדטרויט, נראה ביסוסו של התפקיד החדש של "רב חילוני" ו"בית כנסת חילוני" כסגירת מעגל היסטורי: "רב" שהיה במקורו כינוי של מורה ביהדות,

מלא תפקידים רבים בקהילה ובבתי ההתכנסות שננתמסדו במשך הזמן ל"בתי כנסת" קהלתיים. בית הכנסת – היה מבחינות רבות ניגודו של בית המקדש,

הקהילות החילונית זקוקות לשירותי רב חילוני

קהילות התרבות החילונית הראשונות בהיסטוריה, הוקמו ופעלו בתנועה הקיבוצית. הן קיימו קבלות שבת וחגים, מפעלי חינוך קהילתיים לילדים ומבוגרים, חגיגות חגי ישראל וחגים אישיים, יצרו טקסי אבלות ובתי קברות חילוניים. אך הקהילות החילוניות בתנועה הקיבוצית (כמו בציבורים חילוניים אחרים בתפוצה) לא מלאו אחר שלושת התנאים ההכרחיים להמשך קיומה הפעיל של קהילת תרבות יהודית – לא נבנה בה בית התכנסות ופעילות תרבותית – מפואר ופונקציונלי יותר מכל בתי ההתכנסות האחרים בקהילה. לא הוכשרו בהם אנשי מקצוע ולא הקדישו

תקופת התמחות. תמרה קולטון היא הראשונה שהוסמכה ל"רב" חילוני על ידי ועדה של המכון הבינלאומי ליהדות חילונית והומניסטית שמנתה שלושה רבנים וחמישה פרופסורים ביהדות מאוניברסיטאות בארה"ב, אירופה וישראל.

רבנים חילוניים רשאים לחתן בשם המדינה

ממשלת משיגן וממשלות של מדינות נוספות בארצות הברית הכירו בבוגרי בית הספר החילוני לרבנים והעניקו להם רשות להשיא בשם המדינה, כך שהנשואים הנערכים על ידי מדריכים ורבנים חילוניים נחשבים לא רק לנשואים יהודיים אלא גם

בימינו חזרו בתי כנסת רבים למלא תפקידים של מרכזי קהילה המציעים שירותי חינוך ומגוון שירותים אישיים ומשפחתיים.

לנשואים רשמיים בארצות הברית ובישראל. כאשר עומד לרשותם של הרבנים בית כנסת מצוייד היטב – כמו בית הכנסת הגדול בדטרויט בו חמש מאות חברים – יש בידם ליזום ולהפעיל מיגוון גדול של פעולות השכלה, אירועים ציבוריים, סיורים מודרכים ומפגשים בינלאומיים. בית הכנסת בדטרויט ערך לחבריו בשנים האחרונות סיורים מודרכים בישראל, ברוסיה, בצרפת, סמינרים עיוניים בירושלים, ובו מתקיים, אחת לשנתיים, הקולוקויום של המכון הבינלאומי של היהדות החילונית והומניסטית.

עד היום התקיימו שלושה כנסים כאלה. כל כנס נמשך שלושה ימים ומקיים שתי ישיבות ביום, קבוצות דיון אחר הצהריים ואירועים ייחודיים בערבים. בכל קולוקויום משתתפים עשרה עד שנים עשר אנשי פאנל,

אותם ואת כל זמנם להפעלת בית ההתכנסות קהילתי, מערכת השכלת מבוגרים וילדים, ארגון חגיגה והפעלת הטקסים והועדות המכניסים ומבצעים אותם בזמנים הקבועים על ידי המסורת החדשה. כתוצאה מהעדר תנאים אלה נחלשה או נפסקה פעילות קהילות התרבותיות בקיבוצים רבים ולא קם דור המשך למפעיליה.

בארצות הברית ובקנדה פעלו קהילות חילוניות – סביב בתי הספר "שלום עליכם" ובחוגי הבונד – בצורה בלתי ממוסדת, תוך חיפוש תכנים וצורות לפעילות קהילה היהודית התרבותית שלהם. בשנות הששים נוסד בית הכנסת החילוני הראשון על ידי שרון וויין בדטרויט, כשתכני וצורות הפעלתו מושפעים מטקסי ותכני הפעילות בקהילות החילוניות בישראל. מאז הצטרפו לתנועת היהדות החילונית ההומניסטית בצפון אמריקה קהילות חילוניות יהודיות רבות, המנסות למלא את מיגוון התפקידים של קהילות דתיות אמריקניות.

למען הפעלתן של קהילות החדשות הוכשרו, במסלול לימודים ייחודי, בבית הספר של התנועה החילונית ההומניסטית מפעילי קהילות בעלי השכלה יהודית וידע בארגון קהילתי.

נקבעו שלוש רמות הכשרה של מפעילים קהילתיים אשר סיימו לימודיהם בבית הספר של התנועה:

1. "מדריך" – לבעלי תאר ראשון ביהדות מאוניברסיטה מוכרת.
2. "מורה עם" – לבעלי תואר שני בלימודי היהדות, בוגר בית הספר של התנועה ובעל נסיון שרכש כעוזר לרב חילוני.
3. "רב" – בעל דוקטורט ביהדות אשר סיים לימודי בבית הספר של התנועה וסיים

ג'ק ג'ייקובס (אוניברסיטה של העיר ניו-יורק), ד"ר ג'וזף שומן (החברה לתרבות אתית, ופרופ' עמית באוניברסיטת קולומביה), פרופ' דן כוהן-שרבוק (אוניברסיטת וולס בבריטניה), פרופ' עמנואל גולדסמית (קוניס קולג' ניו יורק), מרסיה פאלק (משוררת ומתרגמת שיר השירים), הרב תרצה פירסטון (מתנועת ה"רניואל" היהודית), הרב דניאל פרידמן (הקהילה החילונית שיקגו), הרב פיטר שוייצר (הקהילה החילונית מנהטן), הרב שרון וויין (הקהילה החילונית דטרויט, מייסד הפדרציה העולמית של היהדות החילונית ההומניסטית).

הרצאות ודיונים הוקדשו להתפתחותה של התנועה היהודית החילונית – הצינונית והאנטי ציונית, האידישית והעברית, הממוסדת וחסרת המבנה הארגוני. נסקרו מקורות השראתה של היהדות החילונית בפילוסופיה של שפינוזה ובהוגי עידן ההשכלה באירופה במאה ה-18, התרבות היהודית החילונית שהחלה להתפתח במאה ה-19, האיצה בדיעבד את התפתחותה והקצנתה של האורתודוקסיה, התנועה הצעירה, יחסית, בתולדות היהדות, והתפשטה עד מהרה לכל ריכוזי היהודים בעולם.

האם אפשרי רב חילוני בישראל?

בקרב הציבור היהודי החילוני המנותק ברובו מכל קהילה יהודית או אחרת גדלה לאטה ההתעניינות בקהילות החילוניות החדשות. דווקא ריבוי הערוצים הבינלאומיים לתפוצת תרבויות העמים והקשרים ביניהם, מגבירה את הצורך של משפחות ויחידים רבים להשתייך לקהילה מוגדרת, "בה הכל יודעים לקרא בשמך".

בישראל נרתעים חילוניים מכל מסגרת

מדינת משיגן הכירה בבוגרי בית-הספר החילוני לרבנים והעניקו להם רשות להשיא בשם המדינה.

קבועה של התכנסות וקהילתיות – אם כי למעשה קיימות חבורות קהילתיות רבות של יחידים ותקנים הנאספים בקביעות ומקיימים פגישות תכופות – לעתים שבועיות, במשך שנים רבות.

כמיהה זו לקהילתיות ורתיעה מפני כל מסגרת פורמלית שתנתן לה, היא אחד הניגודים המתסכלים כל נסיון לגבש קהילות חילוניות בישראל.

הצורך בקהילות תרבות פעילות בחברה הישראלית גדול כמו הצורך בקהילות כאלה בכל הארצות בעולם. ייתכן כי הגיע הזמן לחשוב על דרכים ישראליות מקוריות וייחודיות להתמודדות עם הצורך הזה.

שהם מרצים מאוניברסיטאות וקהילות שונות בעולם, ולמעלה משלושת מאות שומעים הבאים מרחבי צפון אמריקה – אנשי קהילות חילוניות ודתיות המעוניינים בנושאי הכנס.

קולוקויום על זרמים ביהדות המאה ה-20

השנה הוקדש הקולוקויום לתמורות שחלו בתנועות ביהדות הלא אורתודוקסיות במאה העשרים. בפאנל המרצים השתתפו: מישראל – זאב חפץ, שולמית אלוני, פרופ' יעקב מלכין (אונ. ת"א), מארה"ב – פרופ'

הבוקר, כמו בכל בוקר אחר, מתעוררת החברה הישראלית ליום מאבקים נוסף. החל במהדורות חדשות הבוקר המדווחות על יריבויות בין אנשים וסכסוכים פוליטיים, המשך בשידורי רדיו האוגרים כל טיפת שמן אפשרית להוסיף על מדורת ההתנצחות, וכלה בתוכניות טלוויזיה המשמשות במה לכל חורף לשון שמטרת הפרובוקציה שלו היא לגרור תגובה פרובוקטיבית נגדית. מוסיפים על כך העיתונים, ובייחוד עיתוני סוף השבוע, שבהם נפרש קלונם ואוזלת ידם, האמיתית או המפוברקת, של כל המי ומי בציבוריות הישראלית.

בסחף רגשנות מלאכותית זו אין מקום להתלבטות, אין מקום למחשבה שניה, לא לחיפוש דרך או למורכבות. במילה אחת – אין מקום לצמיחה רוחנית ותרבותית. הכל מסתכם בשאלה: בעד או נגד.

להכיל את האחר השונה ממך

הבוקר, כמו כל בוקר אחר, במשך ארבע השנים האחרונות, מתעוררת חבורת אנשים ליום נוסף של מאבק במאבק זה. חבורה זו של מחנכים ומורים בבי"ס "קשת" מבקשת להחליף את אורח החיים הישראלי המצוי באורח חיים אחר, שניתן להגדירו במושג "הכלה". כפי שהקשת הראשונה בתנ"ך, לאחר המבול, מסמלת את הגדלת יכולת ההכלה, כביכול, של אלוהים אשר מסכים לקבל את האדם כמות שהוא, על יתרונותיו וחולשותיו, ומתחייב שלא להרוס שוב בזעפו את העולם, כך הוא בית-ספר "קשת", מקום בו לומדים ומתחנכים ילדים ומבוגרים, להגדיל את יכולת ההכלה שלהם על-מנת להיות מסוגלים להכיל את ה"אחר" השונה ממך.

בית ספר "קשת" הוקם לפני ארבע שנים על-ידי רות להבי, אשר השכילה להקרים עור וגידים לחזון חינוכי אידיאולוגי של בניית חברה אחרת. בפרץ הרגשות וההתלהמות של אותה תקופה שלאחר רצח יצחק רבין, נראה היה רעיון הקמת בית ספר משותף לדתיים וחופשיים חלום באספמיה. בנחישות ובמאמצים עליונים הצליחה להפוך את ספרד (אספמיה) למציאות, על ידי הקמת לובי ציבורי רחב של אנשי מפתח, כולל ראש העיר ואחרים, ולקבץ סביבה מספר מחנכים שיהיו נכונים להתנסות הגדולה של בניית מפעל חינוכי בו קיימת הידברות, ללא טשטוש ההבדלים וללא טיוח, בין דתיים לחופשיים על מידת ההסכמה ומידת המחלוקת, על השונה והדומה, ובעיקר: כיצד ניתן לקיים מערכת משותפת מתוך כבוד הדדי.